

Huohvanainen gegn Finnlandi

Dómur frá 13. mars 2007

Mál nr. 57389/00

2. gr. Réttur til lífs

Lögregla. Umsátur. Beiting skotvopna.

1. Málsatvik

Kærandi, Kauko Huohvanainen, er fæddur 1965 og búsettur í Liperi í Finnlandi. Málið varðar dauða bróður hans, J, sem skotinn var til bana af lögreglunni. J var þá 27 ára.

Þann 1. desember 1994, daginn eftir að J hafði ógnað leigubifreiðarstjóra með skotvopni, var heimili hans umkringt af lögreglu. Lögreglunni hafði verið tjáð að J hefði verið viðriðinn vopnað umsátur, að hann væri haldinn ofsóknarbrjálæði og árásargjarn. Einnig var lögreglu tjáð að hann hefði verið vistaður á geðdeild og að honum væri mjög í nöp við lögregluna. Lögreglan hafði ásamt sálfræðingi reynt að ræða við hann í síma en án árangurs. Á hádegi voru 32 lögreglumenn saman komnir við heimili J og síðla dags bættust við 23 sérþjálfaðir lögreglumenn. J hleypti af skotum í átt að lögreglu og neitaði að semja. Lögreglu var tjáð að J væri afbragðsskytta og að hann ætti tilteknar tegundir skotvopna. Rétt eftir það sá lögreglan J með skotvopn og um kl. 22 skaut J nokkrum skotum í loft upp sem og að lögreglunni. Snemma næsta dag beitti lögreglan ýmsum brögðum við að koma auga á J og halda honum innandyra. Þaðan skaut hann nokkrum sinnum að lögreglu. Eftir árangurslausar tilraunir til að semja við J fyrirskipaði lögreglumaður, sem stjórnaði aðgerðum, að nota skyldi táragas til að reyna að yfirbuga J sem þó hafði engin sýnileg áhrif á J. Einnig reyndi lögreglan að ná tali af J í gegnum síma og með gjallarhorni. Hvorugt bar árangur. Seinni part dags skaut J nokkrum skotum og varpaði nokkrum sprengjum að lögreglu, þ.m.t. molotov-kokteilum. Að því er virðist kveikti hann síðan í húsi sínu.

Í ljósi aðstæðna, þ.e. vegna myrkurs og reykjarsvælu, var talið heppilegast að skjóta J í fótinn til að hindra að hann flýði af vettvangi. J var skotinn í hægri hönd og í hægri mjöðm. Honum var skipað að gefast upp.

Klukkustund síðar skreið hann út úr húsinu með tvær tegundir vopna undir höndum. Hann var skotinn tveimur skotum úr brynvörðum bíl af sex metra færi. Skotunum var miðað á öxl hans og handlegg en lentu í höfði hans og urðu honum að bana.

Atburðarás umsátursins var skráð jafnóðum sem og allar ákvarðanir og aðgerðir því tengdar. Í kjölfar þess var öllum upplýsingum safnað saman varðandi öll þau skot sem hleypt var af. Stjórnvald sem fór með rannsókn slíkra mála hóf um leið rannsókn á málinu. Í kjölfar beiðni frá fjölskyldu J beindist rannsókn málsins einnig að öðrum þáttum þess. Skjöl tengd krufningu, réttarrannsókn og atburðarás umsáturs voru meðal þeirra sem skoðuð voru auk vitnisburða ýmissa aðila. Í byrjun febrúar 1995 var ákveðið að beina rannsókn málsins að því hvort umsátrið eða þáttur einhvers í því gæti talist ólögætur. Sama ár setti innanríkisráðuneytið saman starfshóp sem rannsaka skyldi málið. Starfshópurinn skilaði skýrslu innan árs.

Innan við ári eftir umsátrið var mál höfðað gegn H, yfirmanni sérsveitar lögreglunnar. Hann var borinn sökum um manndráp af gáleysi og um að hafa brotið í bága við starfsskyldur sínar. Fyrir dóminn voru lagðar réttarrannsóknir sem og vitnisburður tekinn m.a. af þeim lögreglumönnum sem þátt tóku í umsátrinu. H var sýknaður. Málinu var áfrýjað en niðurstaða undirréttar var staðfest. Enginn annar en H var saksóttur vegna málsins.

Málsvara fjölskyldunnar var gefinn kostur á að gæta hagsmuna hennar við málaferlin. Lögfræðingi kæranda var gefinn kostur á að spyrja lykilvitni málsins, þar á meðal þá lögreglumenn sem hleyptu af skotum og eins þá sem stjórnuðu aðgerðum. Einnig var honum gefinn kostur á að koma að athugasemdum undir rekstri málsins.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Kæran

Kærandi byggði á því að notkun valds sem leiddi til dauða bróður hans hefði brotið í bága við 2. gr. sáttmálans enda ekki verið nauðsynlegt úrræði miðað við aðstæður.

Niðurstaða

Um skot að J: Dómstóllinn dró ekki í efa að lögreglan hefði talið það eina kostinn að grípa til skotárásar til að vernda starfsfélaga sína sem voru berskjaldaðir fyrir utan brynvarið farartækið. Dómstóllinn minnti á að notkun valds gæti talist réttlætanleg samkvæmt 2. gr. sáttmálans ef slíkt væri í góðri trú sem teldist af góðum og gildum ástæðum eiga rétt á sér á þeim tíma sem um ræddi þrátt fyrir að annað kæmi í ljós eftir á. Ef slíkt teldist ekki réttlætanlegt væri annars mikil óréttlát byrði lögð á aðildarríki og löggæslumenn sem gæti mögulega leitt til tjóns eða jafnvel dauða þeirra eða annarra. Dómstóllinn bætti við að ekki væri unnt að meta aðstæður í sama ljósi og lögreglumaður sem þyrfti að bregðast við í hita leiksins, jafnvel gagnvart því sem hann teldi raunverulega ógn við líf sitt eða annarra. Lögreglumennirnir sem um ræddi hefðu staðið andspænis manni, sem var vopnaður tveimur skotvopnum og hafði þar að auki skotið að lögreglu nokkrum sinnum á meðan á tveggja daga umsátri stóð. J hafði komið út vopnaður, hann hafði hunsað umleitanir lögreglu um að gefast upp og hafði skotið að lögreglu. Þá hefði ætlun lögreglu ekki verið að drepa hann heldur skerða hreyfigetu hans. Í ljósi aðstæðna taldi dómstóllinn að notkun skotvopna hefði ekki brotið í bága við meðalhöfsregluna og hefði ekki falið í sér neitt sem teldist umfram það sem, að mati lögreglumanna, hefði verið nauðsynlegt í ljósi raunverulegrar og aðkallandi ógnar gagnvart lífi samstarfsmanna þeirra.

Dómstóllinn leit einnig til þess hvort nægilegrar varkárni hefði verið gætt við skipulag og stjórn aðgerðarinnar. Var sérstaklega litið til þess hvort reynt var eftir fremsta megni að draga úr hættu á því að J léti lífið og að gáleysi hefði ekki ráðið við val á aðgerðum sem gripið var til. Dómstóllinn benti á að umsátrinu hefði verið stjórnað af yfirmönnum og að allar þær aðgerðir sem gripið var til hefðu þeir samþykkt. Ekki væri unnt að draga í efa það mat lögreglu að nauðsynlegt hefði verið í stöðunni að vernda almenning með því að koma í veg fyrir að vopnaður maður slyppi. Lögreglan hafði einkum reynt að leysa málið með samstarfi við J, m.a. með því að telja J trú um að gefast upp. Einnig var reynt að ræða við hann í síma auk þess sem sérstakur málamiðlari var fenginn til að reyna að ræða við hann. Allar tilraunir lögreglu reyndust hins vegar árangurslausar. Í ljósi aðstæðna taldi dómstóllinn að ekki væri hægt að áfella yfirmenn fyrir að hafa ekki dregið sveitir lögreglu til baka frá heimili J. Jafnvel þó að kærandi hafi talið viðveru þeirra ögra bróður sínum þá hefði ekki verið svo auðvelt að draga sveitirnar til baka.

Valdbeiting lögreglu og notkun skotvopna í aðgerðum eins og um ræddi byggðist á lagafyrirmælum sem og reglum sem tryggja áttu að ekki yrði gripið til handahófskenndra aðgerða að þessu leyti. Allir þeir lögreglumenn sem hlut áttu að máli höfðu hlotið sérþjálfun í meðhöndlun skotvopna og aðgerðir þeirra voru undir stjórn og eftirliti yfirmanna þeirra. Dómstóllinn taldi að þær aðstæður sem leiddu til dauða J hefðu verið vegna valds sem var ekki meira en nauðsynlegt taldist til að standa vörð um líf þeirra lögreglumanna sem stóðu fyrir utan brynvarða farartækið. Það var því einróma niðurstaða dómstólsins að aðgerðirnar hefðu ekki brotið í bága við 2. gr. sáttmálans.

Um rannsókn málsins: Hvað varðaði rannsókn málsins benti dómstóllinn á að allar aðgerðir hefðu verið skráðar. Rannsókn málsins í kjölfarið hefði einnig verið stjórnað af þar til bæru stjórnvaldi sem sérhæfði sig í rannsóknum alvarlegra afbrota. Ekkert í málinu gæfi til kynna að rannsakendur hafi ekki verið óháðir þeim sem þátt áttu í umsátrinu. Rannsókn á ólögmati aðgerða hefði einnig farið fram en auk þess hefði innanríkisráðuneytið komið á fót starfshópi sem skilaði skýrslu um málið innan við ári frá því að umsátrið átti sér stað. Einnig benti dómstóllinn á að fjölskyldunni hefði verið gefinn kostur á að koma að málinu við opinber málaferli og að hagsmuna hennar hefði verið gætt með fullnægjandi hætti.

Dómstóllinn komst einróma að þeirri niðurstöðu að rannsókn á dauða J hefði ekki brotið í bága við 2. gr. sáttmálans. Sú niðurstaða byggðist einkum á þeim fjölda vitna sem gaf skýrslu við rannsókn málsins, að skýrslur varðandi réttarrannsókn málsins hefðu verið skoðaðar, að lögmanni kæranda hefði verið gefinn kostur á að fara fram á frekari rannsóknaraðgerðir sem og að munnlegar skýrslur hefðu verið teknar af lykilvitnum málsins fyrir dómi.